

Research Paper

Spatial Analysis of Physical-Spatial Developments in Rural Settlements with a Touristic Landscape (Study Case: Coastal Villages of Rasht County)

Mohammad Ali Vishkaei¹, Teimour Amar^{2*}, Eisa pourramzan³, Mohammad Basset
Qureishi minabad³

1. PhD student in Geography and Rural Planning, Department of Geography, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran.

2. Associate Professor, Department of Geography, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran.

3. Assistant Professor, Department of Geography, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran.

 DOI: 10.22124/GSCAJ.2023.24130.1224

Received: 2023/03/17

Accepted: 2023/11/14

Abstract

changes in the texture and physical system, changes in the functional system and changes in the communication system). Similarly, in the architectural developments of rural houses, and among the coastal villages of Bagh Amirbekandeh with a value of 3.78, Talesh Mahalle with a value of 3.22, Ali Ziba Kanaar with a value of 3.25, in the third floor (high impact), the highest impact rate is from are allocated to tourism, and other villages were included in the second class group (moderate impact) with emphasis on tourism. In the changes in the texture and physical system, among the villages of Ali Ziba Kanaar, with a value of 3.11, they have the highest level of impact from tourism, and other villages in the second class group (moderate impact) with an emphasis on tourism. Were included in the transformations of changing the functional and communication system, all villages were included in the second class group (medium impact) with emphasis on tourism. The results of the spatial analysis of developments in rural settlements showed that there is a correlation between the mentioned developments, in this regard, the correlation test was used for more assurance, which the results of the test showed, the correlation between the developments showed that tourism as an industry and the basic activity is in the rural settlements, whose impact in each of the mentioned physical-spatial developments depends on other developments.

Keywords: Physical-spatial Developments, Tourism, Coastal Villages, Rasht County.

Highlight

- The evaluation between tourism and physical-spatial developments shows the direct relationship between these two components in the coastal villages of Rasht county.
- The analysis of physical-spatial changes in the coastal villages of Rasht county clearly shows the change in the communication system.
- One of the most important developments affected by tourism in the coastal villages of Rasht county is the change in the studied functional system.

Extended Abstract

Introduction

Until a few decades ago, the coastal villages of Rasht have only had an agricultural role. However, for the past two decades, they have also embraced a service-oriented role, and many agricultural lands in these areas have yet to be included in the production cycle. In this way, the traditional functions of the region in agriculture and animal husbandry have weakened, and the villages have increasingly adopted the role and function of recreational and tourist centers, both centralized and decentralized. The consequence of the villages becoming tourist-oriented is environmental, economic, and social changes, resulting in physical-spatial developments in the villages. Among

* Corresponding Author: amar@iaurasht.ac.ir

these, the coastal villages of Rasht, due to their proximity to the provincial center and the existence of the Caspian Free Trade-Industrial Zone, receive more attention from tourists. Attention to these villages includes short-hour trips and temporary stays in the villages (second house). As a result, the physical structure and spaces of the coastal villages have been influenced. In this regard, 11 coastal villages in Rasht City are of tourist interest due to the presence of attractions. The flourishing tourism activities have transformed the physical-spatial structure of these villages. The most significant changes are:

- The expansion of second homes.
- Changes in land use.
- Developments in the types of economic activities.
- The prosperity of service-related activities.

The intensity of the role of tourism in the physical-spatial developments of coastal villages can be a noteworthy point in the current research. Given the above considerations, this research aimed to address the following questions:

1- To what extent does tourism affect the physical-spatial developments of the coastal villages of Rasht City? And which of the developments has the greatest effect?

2- What is the spatial analysis of physical-spatial developments in the coastal villages of Rasht City with a focus on tourism?

Methodology

In terms of its nature, the present research utilized quantitative data and was practical based on its objective. A survey method was employed using a questionnaire technique for data collection. The statistical population of the research consisted of two parts: the first part included coastal villages in Rasht City, with a sample of (11) villages. The second part included informed individuals (members of councils and village administrators) in coastal villages. A targeted sampling method was used to select a total of (20) individuals. Furthermore, the SPSS software, post hoc tests (Post Hoc) and (Tukey HSD), and the FARAS model have been utilized for data analysis.

Results and discussion

The results of the one-sample t-test indicated that tourism has had a significant effect on developments in rural housing architecture, changes in the structure and spatial system, changes in the functional system, and changes in the communication system. In the developments of rural housing architecture, among the coastal villages, Bāgh-e Amirbekandeh with a value of 3.78, Tālesh Mahalleh with 3.22, and Ali Zibā Kenār with 3.25, in the third category (high impact), have attributed the highest level of susceptibility to tourism. Other villages emphasizing tourism were included in the second category (moderate effect). In the developments related to changes in the structure and spatial system, among the villages, Ali Zibā Kenār has allocated the highest level of susceptibility to tourism, with a value of 3.11. Other villages emphasizing tourism were included in the second category (moderate effect). In the developments related to changes in the functional and communicative system, all villages were included in the second category (moderate effect), emphasizing tourism. The results of spatial analysis of developments in rural settlements indicated a correlation among the mentioned developments. A correlation test was used to ensure greater confidence in the correlation, and the results indicated a significant correlation between the mentioned developments. The test showed that tourism, as an industry and fundamental activity in rural settlements, affects each of the discussed physical-spatial developments, and a correlation exists among these developments.

Furthermore, the results of the Fuzzy Analytical Hierarchy Process (FARAS) model indicated that changes in the structure and physical form of the villages, with a weight value of 0.413, and changes in the communication system, with a weight value of 0.390, have attributed the highest and lowest susceptibility to the influence of tourism in the coastal villages of Rasht City.

Conclusion

Tourism in the coastal villages of Rasht City, on the one hand, has contributed to economic growth and the diversity of rural activities, providing income for rural residents. On the other hand, it has led to the expansion of second houses, changes in land use, transformations in the types of economic activities, the prosperity of service-related activities, and an increase in land and housing prices.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the persons for scientific consulting in this paper.

Citation:

Vishkaei, M.A., Amar, T., Pourramzan, E., and Qureishi minabad, M.B. (2024). Spatial Analysis of Physical-Spatial Developments in Rural Settlements with a Touristic Landscape (Study Case: Coastal Villages of Rasht County). *Geographical Studies of Coastal Areas Journal*, 4(15), pp. 99-117.
DOI: 10.22124/GSCAJ.2023.24130.1224

Copyrights:

Copyright for this article are retained by the author(s), with publication rights granted to *Geographical studies of Coastal Areas Journal*. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

تحولات کالبدی - فضایی سکونتگاه‌های روستایی با تأکید بر گردشگری (مطالعه موردی: روستاهای ساحلی شهرستان رشت)*

محمدعلی ویشکائی^۱، تیمور آمار*^۲، عیسی پوررمضان^۳، محمدباسط قریشی میناباد^۴

۱. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، گروه جغرافیا، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران.

۲. دانشیار گروه جغرافیا، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران.

۳. استادیار گروه جغرافیا، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران.

DOI: 10.22124/GSCAJ.2023.24130.1224

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۱۲/۲۶

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۰۸/۲۳

چکیده

گسترش گردشگری از پدیده‌های مهم امروز است، در واقع در شرایط کنونی میعادگاه گردشگران از شهرهای بزرگ و تاریخی به سوی فضاهای روستایی و طبیعی تغییر ماهیت داده که این امر به نوبه‌ی خود در زمینه‌ی تحولات کالبدی-فضای روستاها تأثیر به‌سزایی گذاشته است. آنچه در پژوهش حاضر به‌عنوان هدف اصلی در نظر گرفته شد، تحلیل فضایی تحولات کالبدی-فضایی سکونتگاه‌های روستایی با تأکید گردشگری در روستاهای ساحلی شهرستان رشت می‌باشد. این پژوهش از نظر هدف تحقیق کاربردی؛ از لحاظ ماهیت توصیفی-تحلیلی و روش گردآوری داده‌ها نیز به‌صورت کتابخانه‌ای و میدانی است. جامعه آماری، شامل: روستاهای ساحلی شهرستان رشت می‌باشند که تعداد (۱۱) روستا به‌عنوان روستاهای نمونه انتخاب شدند که در دو دهه اخیر گردشگری در آنها رواج یافته و جنبه‌های مختلف و تحولات کالبدی-فضایی روستا را تحت تأثیر قرار داده است. بخش دوم جامعه آماری، شامل: افراد مطلع و آگاه (اعضای شورا و دهیاران) روستاهای ساحلی می‌باشند که بر اساس نمونه‌گیری هدفمند تعداد (۲۰)، انتخاب شدند. همچنین به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزار SPSS، آزمون‌های تعقیبی (Post Hoc)، و (Tukey HSD)، و مدل (FARAS)، استفاده شده است. نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای نشان داد گردشگری در تحولات (معماری مسکن روستایی، تغییر در بافت و نظام کالبدی، تغییر در نظام کارکردی و تغییر در نظام ارتباطی)، تأثیر زیادی داشته است. همچنین در تحولات معماری مسکن روستایی، و از بین روستاهای ساحلی، باغ امیربکنده با مقدار ۳/۷۸، طالبش محله با مقدار ۳/۲۲، علی زیبا کنار با مقدار ۳/۲۵، در طبقه سوم (تأثیر زیاد)، بیشترین میزان تأثیرپذیری را از گردشگری به خود اختصاص داده‌اند، و سایر روستاها در گروه طبقه دوم (تأثیر متوسط) را با تأکید بر گردشگری شامل شدند. در تحولات تغییر در بافت و نظام کالبدی، از بین روستاهای مورد مطالعه، روستای علی زیبا کنار با مقدار ۳/۱۱، بیشترین میزان تأثیرپذیری را از گردشگری به خود اختصاص داده‌اند، و سایر روستاها در گروه طبقه دوم (تأثیر متوسط) را با تأکید بر گردشگری شامل شدند. در تحولات تغییر نظام کارکردی و ارتباطی، تمامی روستاها در گروه طبقه دوم (تأثیر متوسط) را با تأکید بر گردشگری شامل شدند. همچنین نتایج مدل آراس فازی نشان داد، تحولات تغییر در بافت و کالبد روستا با مقدار وزن ۰/۴۱۳ و تغییرات در نظام ارتباطی با مقدار وزن ۰/۳۹۰، بیشترین کمترین میزان تأثیرپذیری را از گردشگری در روستاهای ساحلی شهرستان رشت به خود اختصاص داده‌اند.

واژگان کلیدی: تحولات کالبدی-فضایی، گردشگری، روستاهای ساحلی، شهرستان رشت.

نکات برجسته:

- ارزیابی بین گردشگری و تحولات کالبدی-فضایی، ارتباط مستقیم این دو مولفه را در روستاهای ساحلی شهرستان رشت نشان می‌دهد.
- تحلیل روند تحولات کالبدی-فضایی در روستاهای ساحلی شهرستان رشت، تحول در نظام ارتباطی را به وضوح نشان می‌دهد.
- یکی از مهم‌ترین تحولات متأثر از گردشگری در روستاهای ساحلی شهرستان رشت، تغییر در نظام کارکردی مورد مطالعه است.

* این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول است با راهنمایی نویسنده دوم و مشاوره نویسندگان سوم و چهارم در دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت دفاع شد.

* نویسنده مسئول: amar@iaurasht.ac.ir

۱. مقدمه

کشورهایی که به متنوع‌سازی اقتصاد روی آورده‌اند و می‌خواهند خود را از اقتصاد تک پایه‌ای برهاند در جستجوی سناریوها یا خلق راه‌ها و روش‌های جدیدند. یکی از این سناریوها، گردشگری است که اغلب کشورها به‌ویژه کشورهایی که به لحاظ موقعیت مکانی از این مزیت برخوردارند، آن را در برنامه‌های توسعه ملی خود گنجانده‌اند تا از این طریق بتوانند فرایند توسعه ملی خود را سرعت بخشند و بر پایه این مهم به دستاوردهای مهمی نیز برسند (Walple and Goodwin, 2000: 3). با توجه به شکل‌گیری مفهوم توسعه پایدار، صنعت گردشگری نیز همانند سایر صنایع به دنبال الگویی جهت گام برداشتن به سوی پایداری می‌باشد (Lai and Napal, 2006: 31). رشد و گسترش گردشگری از جمله پدیده‌های مهم اواخر قرن بیستم است که با سرعت در قرن جدید ادامه دارد. نواحی روستایی مهم‌ترین عرصه‌هایی هستند که در زمینه گردشگری و فعالیت‌های وابسته به آن به شدت مورد توجه گردشگران و کارشناسان گردشگری می‌باشند (کنفرانس تجارت و توسعه ملل متحد، ۲۰۱۳). در این راستا در سال‌های اخیر گردشگری روستایی به‌عنوان یکی از راه‌های از بین بردن فقر روستایی، در تحقیقات و پژوهش‌های مکتوب در توسعه روستایی وارد شده و توجه روزافزونی را کسب کرده است (Holland et al, 2003). شناخته‌شده‌ترین و عمومی‌ترین تعریف مربوط به این است که این نوع گردشگری را به‌عنوان فعالیت‌های گردشگری در محیط روستا می‌داند (Frocht, 2005: 335). گردشگری روستایی به طور کلی شامل گردشگری در مناطق غیرشهری می‌باشد، این نوع از گردشگری می‌تواند کشاورزان و ساکنان محلی را از لحاظ اقتصادی به‌وسیله کمک به درآمد خانواده بهره‌مند سازد (McClinchy and Crmichal, 2010: 179). و به‌طور هم‌زمان هم در کشورهای در حال توسعه و هم در کشورهای توسعه یافته، ابزار مهم و معتبری برای تحولات کالبدی-فضایی است.

توسعه گردشگری روستایی در یک منطقه مستلزم ایجاد زیرساخت‌هایی می‌باشد، تخصیص زمین‌های گاه وسیع برای احداث تأسیسات، مشکلاتی همچون تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی و باغ‌ها را به همراه خواهد داشت (کازمی، ۱۳۹۰: ۱۱۳)، ساخت و ساز خانه‌های دوم و سایر سازه‌های گردشگری، حذف و تخریب منابع و مناظر طبیعی از جمله مصادیق گردشگری و تغییر کاربری اراضی کشاورزی است (قربانی و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۲) که سبب تغییرات ناگهانی در اقتصاد و معیشت مردم روستا شده و در درازمدت باعث تضعیف و اضمحلال تولید در روستاها خواهد شد (محمدی و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۷۹). بنابراین بی‌شک گردشگری و توسعه آن موجب بروز تحولات کالبدی-فضایی خواهد شد که این اثرات همیشه منفی نیست. در این راستا، روستاهای ایران از این قاعده مستثنی نیستند.

روستاهای ساحلی شهرستان رشت تا چند دهه پیش صرفاً نقش کشاورزی داشته‌اند، اما از حدود دو دهه قبل به نقش خدماتی نیز روی آورده و بسیاری از اراضی کشاورزی این مناطق از چرخه تولید خارج شده‌اند. بدین ترتیب کارکردهای سنتی ناحیه در زمینه کشاورزی و دامداری تضعیف شده و مناطق روستایی نیز بیشتر نقش و کارکرد استراحتگاهی و تفرجگاهی متمرکز و غیر متمرکز را پذیرفته‌اند. در این راستا، روی آوردن روستاها به سمت صنعت گردشگری، منجر به تغییرات محیطی، اقتصادی و اجتماعی شده است که متعاقباً تحولات کالبدی-فضایی در روستاها نیز حاصل شده است. در این بین، روستاهای ساحلی شهرستان رشت به دلیل نزدیکی با مرکز استان و همچنین وجود منطقه آزاد تجاری - صنعتی کاسپین بیشتر مورد توجه گردشگران می‌باشد، در این بین، توجه به این روستاها در قالب سفرهای چند ساعته و همچنین اقامت موقت در روستاها (خانه‌های دوم) بوده است. که در نتیجه کالبد و فضاهای روستاهای ساحلی را تحت تأثیر قرار داده است. در این راستا، ۱۱ روستای ساحلی در شهرستان رشت به دلیل وجود جاذبه‌ها، به‌عنوان روستاهای گردشگری پذیر شناخته شده‌اند. رونق فعالیت‌های گردشگری در این مناطق، به مرور ساختار کالبدی-فضایی این روستاها را متحول نموده است، که گسترش خانه‌های دوم، تغییر کاربری اراضی، تحول در نوع فعالیت‌های اقتصادی و رونق فعالیت‌های خدماتی و ... از مهم‌ترین این تغییرات هستند. در این بین میزان و شدت اثرگذاری گردشگری در تحولات کالبدی-فضایی روستاهای ساحلی می‌تواند نکته قابل تأمل در پژوهش حاضر باشد. با توجه به موارد فوق، این پژوهش درصدد پاسخگویی به پرسش‌های زیر است:

۱- گردشگری به چه میزان در تحولات کالبدی-فضایی روستاهای ساحلی شهرستان رشت تأثیر داشته است؟ و کدام یک

از تحولات بیشتری میزان تأثیرپذیری را از گردشگری شامل شده است؟

۲- الگوی فضایی تحولات کالبدی-فضایی روستاهای ساحلی شهرستان رشت با تمرکز بر گردشگری چگونه است؟

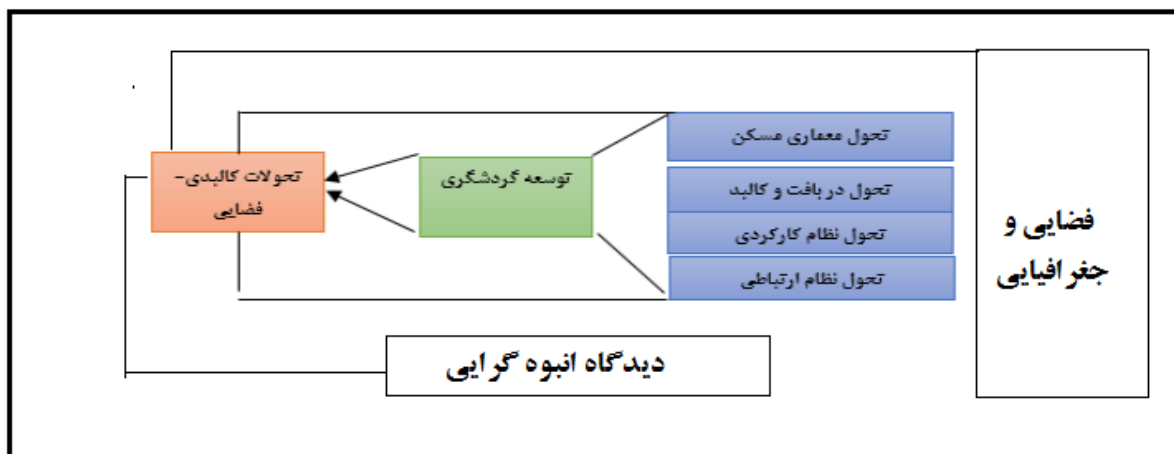
۲. مبانی نظری

فضا از کلیدی‌ترین مفاهیم در عرصه برنامه‌ریزی و طراحی روستایی است، چرا که با تمام عناصر و مؤلفه‌های ساختاری سکونتگاهی درگیر بوده و مبین چگونگی استقرار و عملکرد این عناصر در سطح سکونتگاه است. مؤلفه‌های متعددی در مبحث تولید فضا دخیل هستند از قبیل مؤلفه‌های اقتصادی، اجتماعی و محیطی و ... که این عوامل همگی جمع می‌شوند و در نهایت در قالب مورفولوژی سکونتگاهی تبلور می‌یابند (ویدمان و همکاران، ۲۰۱۲). ساختار کالبدی روستا نیز شامل مجموعه ابعاد فیزیکی و قابل مشاهده و اندازه‌گیری بافت روستاهاست که نتیجه دخالت عوامل تأثیرگذار طبیعی و انسانی در فضایی تعاملی است (جوانشیری و همکاران، ۱۳۹۸). در این راستا، امروزه فضای شلوغ، آلوده و بی‌روح شهرهای امروزی، بیش از پیش بر اهمیت گردشگری روستایی افزوده است.

گردشگری روستایی به دلیل ارتباط بی‌واسطه آن با طبیعت، برای ساکنین شهرهای ماشینی امروزی جذابیت وافر داشته و تبدیل به گزینه مورد علاقه طیف وسیعی از گردشگران است (Villanueva and et al, 2017: 1)، و از سوی دیگر، اقتصاد حاصل از گردشگری روستایی به‌طور فزاینده‌ای مورد توجه کشورها قرار گرفته است، به طوری که این امر رقابتی در سطح جهان ایجاد کرده است (Adeyinka and et al, 2014: 151). در این راستا، گردشگری روستایی مسیری جدیدی در حرکت به سوی احیاء حفاظت و توسعه مناطق روستایی محسوب می‌شود. تاکنون تعاریف متعددی از گردشگری روستایی آورده شده که تفاوت‌هایی در بیان موضوع با یکدیگر دارند. داشیر (۲۰۱۴)، گردشگری روستایی را یک ساخت فعال اجتماعی می‌داند که توسط ذی‌نفعان به‌طور مداوم تحول می‌یابد و نشانگر تأثیر مکان، فرهنگ و اعمالی است که در بستر آن صورت می‌گیرد. گردشگری روستایی فعالیتی بسیار پیچیده است که با بخش‌های دیگر جامعه و اقتصاد وجوه مشترکی دارد؛ در نتیجه دارای آثار و پیامدهای مختلفی می‌باشد که می‌بایستی در فرایند برنامه‌ریزی تمامی جوانب آن مورد توجه قرار گیرد تا از اثرات منفی جلوگیری شود و تأثیرات مثبت عوامل اقتصادی، اجتماعی و محیطی مرتبط با آن افزایش پیدا کند (زال و همکاران، ۱۳۹۵: ۶۴۷). هر چند جنبه‌های مثبت این فعالیت انکارناپذیر است، لیکن با نگاهی ژرف به آثار گردشگری، به این نکته پی می‌بریم که این فعالیت نیز عاری از جنبه‌های منفی نیست، گرچه این جنبه‌ها با آثار منفی ناشی از سایر فعالیت‌های اقتصادی ماهیتی یکسان ندارد. بنابراین با وجود پیامدهای مثبت بسیار، گردشگری اگر به صورت عقلانی برنامه‌ریزی و مدیریت نشود پیامدهای نامطلوب بسیاری نیز در پی خواهد داشت (شفیعی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۵۳). با توجه به دیدگاه‌ها و نظریات مختلف مرتبط به گردشگری می‌توان گفت که گردشگری روستایی با فراهم آوردن فرصت‌های جدید برای بسیاری از روستاها به‌عنوان وسیله‌ای است که به جوامع روستایی حیات دوباره می‌دهد و موجب توسعه این نواحی می‌شود و این سکونتگاه‌ها را پابرجا نگه می‌دارد (Alipour and Doust, 2011).

در این بین، یکی از پیامدهای توسعه گردشگری در مناطق روستایی، تحولات کالبدی-فضایی است. گردشگری روستایی از جنبه کالبدی و فضایی معمولاً پیامدهای متفاوتی دارد که نتایج مثبت شامل: بهبود و توسعه زیرساخت‌ها، مقاوم‌سازی مساکن، حفظ بافت و الگوی اولیه روستا، استفاده از مواد و مصالح موجود در روستا برای ساخت و ساز، حفظ الگوی معماری بومی سنتی و تولید محصولات کشاورزی جهت عرضه به گردشگران و نتایج منفی شامل فرسودگی راه‌ها و شبکه‌های ارتباطی به دلیل تردد زیاد، تخریب آثار و بناهای تاریخی، تغییر و جابجایی بافت سکونتگاه‌ها، عدم استفاده از مواد و مصالح بومی، تغییر در شیوه ساخت و ساز، تغییر کاربری زمین و رشد و ازدحام جمعیت است. بدیهی است که میزان بهره‌مندی از نتایج مثبت گردشگری در یک پدیده خاص مثل اماکن باستانی و تاریخی ممکن است متفاوت باشد و ضمن اینکه می‌تواند به احیاء و حفاظت آنها کمک کند می‌تواند عاملی برای تخریب آنها نیز باشد (جعفری، ۱۳۹۵: ۱۹۴). بر این اساس گردشگری روستایی در روستاهایی موفقیت و پیشرفت حاصل می‌کند که کاربری اراضی کشاورزی همچنان به لحاظ کمیت و کیفیت به قوت خود باقی باشد (Falak and et al, 2014: 414). بنابراین بی‌شک گردشگری و توسعه آن موجب بروز اثرات کالبدی-فضایی خواهد شد که این اثرات همیشه منفی نیست. توسعه زیرساخت‌های گردشگری، تسهیلات و جاذبه‌ها، محیط طبیعی را دستخوش تغییر می‌کند که حضور گردشگران و فعالیت‌های آن‌ها در مقصد، اثرات مثبت و مستمری هم در محیط طبیعی هم در محیط انسان‌ساخت دارد (J. Tifer and Sharply, 2012: 58). نگاه اصلی تغییرات محیطی با توسعه گردشگری عموماً به جنبه تغییر در شکل زمین و چشم‌اندازها دلالت دارد. اثرات کالبدی-فضایی بیشتر قابل رویت و آشکار هستند، زیرا توسعه گردشگری مانند هر نوع توسعه

دیگر در ابعاد مختلف، محیط فیزیکی را تغییر می‌دهد (صالحی و حسن‌پور، ۱۳۹۰: ۵۱). در زمینه گردشگری تاکنون دیدگاه‌های گوناگونی مانند انبوه‌گرایی، اقتصادی، فضایی-جغرافیایی و اجتماع محور مطرح شده است (زالی و اسماعیلی زاده، ۱۳۹۴: ۱۰۴). در این راستا، در پژوهش حاضر تنها به دو دیدگاه انبوه‌گرایی و فضایی-جغرافیایی تأکید شده است. دیدگاه انبوه‌گرایی: توسعه انبوه گردشگری مدت‌های مدید نگرش مسلط در برنامه‌ریزی گردشگری قلمداد شده است. طبق این دیدگاه به اثرات منفی گردشگری توجه کمتری مبذول شده و منابع طبیعی به‌عنوان عناصر شکل‌دهنده گردشگری مورد استفاده بیش از حد قرار گرفته‌اند. بر اساس سنت انبوه‌گرایی، ساکنان مقاصد گردشگری در فرایندهای توسعه گردشگری وارد نمی‌شوند، برنامه‌ریزان نیز نهایت تلاش خود را به‌کار می‌بندند تا بالاترین بهره‌برداری از منابع را داشته باشند (شاه‌مرادی و همکاران، ۱۳۹۵)، اما منشا دیدگاه فضایی-جغرافیایی به کار جغرافی‌دانان، برنامه‌ریزان شهری و منطقه‌ای کاربری زمین و حامیان حفاظت از منابع طبیعی بر می‌گردد. برنامه‌ریزی فضایی یا جغرافیایی به برنامه‌ریزی با مؤلفه فضایی یا جغرافیایی اشاره دارد که در آن هدف عمومی تأمین ساختار فضایی فعالیت‌ها (یا کاربری اراضی) است. برنامه‌ریزی فضایی چند بعدی و چند موضوعی است. در این رویکرد، گردشگری اغلب دارای یک مبنای اکولوژیکی همراه با نیازی اساسی به توسعه است که بر الگوهای فضایی ویژه پایه‌ریزی می‌شوند تا اثرات منفی گردشگری را در یک محیط فیزیکی به حداقل برساند. موضوعات مورد توجه در این چارچوب، مباحث مرتبط با ظرفیت‌سازی فیزیکی و اجتماعی، آستانه‌های محیطی و محدودیت‌ها با میزان‌های قابل تغییر است (اسماعیل زاده و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۲۳). در این راستا، مطابق با آنچه مطرح شد، شکل (۱)، به‌عنوان مدل مفهومی پژوهش ترسیم شد.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

۳. پیشینه پژوهش

مطالعات چندی پیرامون تبیین گردشگری در تحولات کالبدی-فضایی انجام شده که در ذیل به برخی از آنها می‌شود: جعفری و حاتمی شاه خالی (۱۳۹۵)، در پژوهشی تحت‌عنوان، نقش گردشگری در تحولات کالبدی-کارکردی سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: روستاهای بخش مرکزی-شهرستان لاهیجان)، به این نتایج دست یافتند، مهم‌ترین تأثیرات گردشگری در روستاها، گسترش خانه‌های دوم، تغییر کاربری اراضی از کشاورزی به مسکونی و تجاری به میزان ۶۲۲ هکتار، کاهش فعالیت‌های کشاورزی، رونق فعالیت گردشگری و ایجاد فعالیت‌های اقتصاد جدید در بخش خدمات، احداث سازه‌های مرتبط با گردشگری و رونق فعالیت‌های خدماتی بوده است. همچنین نتایج نشان داد روستای شیخانبر با وزن ۰/۲۶ بیشترین میزان تحولات کالبدی-کارکردی را داشته است. لطفی‌نیا و آمار (۱۳۹۷)، در پژوهشی تحت‌عنوان، تحلیل نقش گردشگری خانه‌های دوم در تحولات کالبدی-فضایی روستاهای هدف گردشگری شرق استان گیلان در دهه اخیر، به این نتایج دست یافتند، در دهه اخیر گردشگری خانه‌های دوم در زمینه کالبدی-فضایی اگر چه سبب اثرات و پیامدهای مثبت همچون نوسازی ساختمان‌ها و بهبود کالبد روستا، استفاده از مصالح پردوام در ساخت و سازها، کاهش اراضی متروک و بی‌استفاده جهت احداث خانه‌های دوم، بهبود تاسیسات و تجهیزیات روستا در این روستاها شده، اما اثرات و پیامدهای منفی از قبیل تغییر و تخریب اراضی کشاورزی، تغییر کاربری اراضی،

برهم زدن و تخریب چشم‌انداز روستا و تغییر الگوی مسکن و ... را به همراه داشته است. جوان و همکاران (۱۳۹۸)، در پژوهشی تحت‌عنوان، تحلیل فضایی اثرات گردشگری بر تحولات کالبدی سکونتگاه‌های روستایی شهرستان رضوان‌شهر، به این نتایج دست یافتند، گردشگری روستایی در ناحیه رضوانشهر دارای تنوع و تفاوت در شدت اثرات بر حسب واحدهای مکانی بوده است، به گونه‌ای که اثرات کالبدی گردشگری (خانه‌های دوم، واحدهای خدماتی، تغییرات کاربری اراضی و قیمت زمین)، در محدوده ساحلی، شدت بیشتری نسبت به کانون‌های روستایی در محدوده دشتی و کوهپایه‌ای دارد. کشور دوست و آمار (۱۳۹۹)، در پژوهشی تحت‌عنوان، آسیب‌شناسی کالبدی-فضایی توسعه گردشگری در روستاهای ساحلی (مطالعه موردی: شهرستان رشت)، به این نتایج دست یافتند، برابند پژوهش حاکی از تأثیرات نظام نوین جهانی بر ابعاد کالبدی-فضایی کشورهای جنوب و در نهایت در ساختار روستاها، گسترش فضاهای ناهمگن تقاضا محور و پدیدآیی پیامدهای کالبدی ناسازگار و مداخله غیر نظام مند در مناطق ساحلی و پسرکرانه ای بوده است. از این‌رو، نبود برنامه‌ریزی می‌تواند عدم تحقق آثار مثبت گردشگری و به‌وجود آمدن پیامدهای منفی به‌ویژه در بعد کالبدی-فضایی را در پی داشته باشد و با توجه به لزوم حفظ این منبع جهت تأمین نیازهای نسل کنونی و آتی، می‌بایست مورد استفاده اصولی قرار گیرد. رضایی (۱۳۹۹)، در پژوهشی تحت‌عنوان، بررسی نقش گردشگری روستایی بر کالبدی سکونتگاه‌های روستایی، به این نتایج دست یافتند، گردشگری از یک سو به رشد اقتصادی و تنوع فعالیت‌های روستایی و از سوی دیگر با جذب مازاد نیروی انسانی به ایجاد اشتغال و درآمدزایی برای ساکنان روستاها کمک کند و باعث توسعه همه جانبه در روستا می‌شود. گردشگری بر کالبد و کارکرد روستاها اثر داشته است. رونق فعالیت‌های گردشگری ساختار روستاها را متحول نموده است گسترش خانه‌های دوم، تغییر کاربری اراضی، تحول در نوع فعالیت‌های اقتصادی و رونق فعالیت‌های خدماتی و افزایش قیمت زمین و مسکن از مهم‌ترین این تغییرات هستند. گازا و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهشی تحت‌عنوان، تبیین نقش گردشگری در پایداری کالبدی و نهادی روستاها (شهرستان آمل-استان مازندران)، به این نتایج دست یافتند، بهبود زیرساخت و بهبود کیفیت دسترسی به خدمات در روستا، مرتبط با توسعه پایدار روستایی است. همچنین نونا و همکاران (۲۰۱۹)، در پژوهشی تحت‌عنوان، تأثیر گردشگری بر رشد فضایی مقصد، به این نتایج دست یافتند، گردشگری در تغییر کاربری اراضی تأثیر زیادی را داشته است. یانگ و همکاران (۲۰۲۲)، در پژوهشی تحت‌عنوان، تحول فضایی روستایی تحت تأثیر گردشگری در ایکسمن چین، به این نتایج دست یافتند، گردشگری بیشتر فضاهای روستایی از فضای تولیدی به فضای مصرفی تبدیل کرده است، به نحوی که بسیاری از کشاورزان املاک مسکونی خود را تغییر کاربری داده‌اند.

بر اساس یک جمع‌بندی نهایی از مطالعات صورت گرفته مشخص شد، تحقیقات زیادی در راستای تحولات کالبدی-فضایی روستاها با تأکید بر گردشگری انجام شده است، ولی تاکنون مطالعه‌ای به‌صورت عام و همچنین به‌صورت خاص در روستاهای ساحلی شهرستان رشت با تأکید بر مقایسه تطبیقی تحولات کالبدی-فضایی در روستاها، انجام نشده است.

۴. روش پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ ماهیت داده کمی و بر اساس هدف، کاربردی و از نظر گردآوری داده‌ها از نوع پیمایشی می‌باشد که در آن تکنیک پرسشنامه برای جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش شامل دو بخش است، بخش اول شامل: روستاهای ساحلی شهرستان رشت می‌باشند که تعداد ۱۱ روستا به‌عنوان روستاهای نمونه انتخاب شدند که شامل: روستاهای (امین آباد، امیر بکنده، باغ امیر بکنده، چپر پرد، چپر پرد زمان، چونچنان، حاجی بکنده، جفرود بالا، خشک اسطلخ، طالبش محله، علی زیبا کنار)، می‌باشند که در دو دهه اخیر گردشگری در آنها رواج یافته و جنبه‌های مختلف و تحولات کالبدی-فضایی روستا را تحت تأثیر قرار داده است. در این راستا به منظور تعیین حجم نمونه از نمونه‌گیری در دسترس استفاده شد که در نهایت تعداد ۱۵۰ نفر (ساکنین محلی در روستاهای مورد مطالعه)، به‌عنوان حجم نمونه در این بخش تعیین شد. بخش دوم جامعه آماری، شامل: افراد مطلع و آگاه (اعضای شورا و دهیاران) روستاهای ساحلی می‌باشند که بر اساس نمونه‌گیری در دسترس تعداد (۲۰)، انتخاب شدند. همچنین قابل ذکر است ابزار تحقیق پرسشنامه بود که بین ۱۵۰ نفر از ساکنین محلی و ۲۰ نفر از افراد اعضای شورا و دهیار در بین ۱۱ روستای مورد مطالعه توزیع شد. روایی پرسشنامه (جدول ۱)، بر اساس نظر متخصصان و اساتید (تعداد ۱۵ نفر اساتید و افراد مطلع در سازمان میراث فرهنگی و گردشگری)، مورد تأیید قرار گرفته شد و پایایی سؤالات پژوهش با توزیع ۳۰ پرسشنامه بین متخصصان و با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ (۰/۷۸) برای تحول معماری مسکن روستایی،

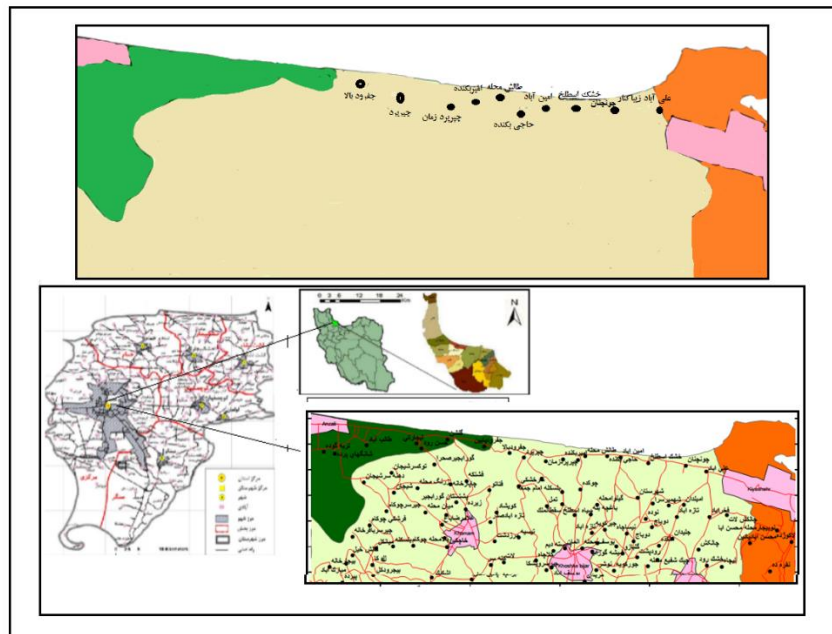

۰/۸۱ برای تغییر در بافت و نظام کالبد روستا، مقدار ۰/۷۴ برای تحول در نظام ارتباطی، مقدار ۰/۷۹ برای تحول نظام کارکردی)، مورد تأیید قرار گرفته شد. همچنین قابل ذکر است که بسیاری از شاخص‌های مورد سنجش در پژوهش حاضر برای ساکنین محلی بسیار نامفهوم بود، در این راستا، پژوهشگر در هنگام توزیع پرسشنامه‌ها، به توضیحات کامل در رابطه با شاخص‌هایی از جمله: تغییر الگوی مسکن روستایی، تحولات ساختار اقتصادی؛ جامعه نمونه (ساکنین محلی) پرداخته است. در نهایت پس از توزیع پرسشنامه‌ها، به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزار SPSS، و آزمون‌های تعقیبی (Post Hoc)، و (Tukey HSD)، و مدل (FARAS)، استفاده شده است.

جدول ۱. شاخص‌های تحولات کالبدی-فضایی

مقیاس	شاخص‌ها	تحولات کالبدی-فضایی
ترتیبی	تحول در ساخت و ساز و معماری	معماری روستایی
ترتیبی	تغییر و بهبود ساختمان‌ها و بهره‌گیری از مصالح بادوام	
ترتیبی	افزایش هزینه ساخت مسکن با مصالح و معماری جدید	
ترتیبی	مقاوم سازی خانه‌های دوم گردشگری	
ترتیبی	تغییر یا حذف مکان‌های معیشتی اهالی روستا	
ترتیبی	تغییر الگوی مسکن روستایی	
ترتیبی	افزایش تعداد طبقات ساختمان‌ها	
ترتیبی	تحولات ساختار اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی	
ترتیبی	تغییر در نظام محله بندی	
ترتیبی	تغییر معابر در نظام محلات	
ترتیبی	تخریب باغ‌ها و زمین‌های کشاورزی	تغییر در بافت و نظام کالبد روستاها
ترتیبی	تغییر در کاربری زمین‌های روستایی	
ترتیبی	کاهش زمین‌های متروک و بی استفاده مانده زمین‌های روستا	
ترتیبی	دخل و تصرف در مراتع و زمین‌های ملی	
ترتیبی	تغییر در بافت سنتی مسکن ساکنان روستاهای ساحلی	
ترتیبی	ساخت خانه‌ها در حریم رودخانه‌ها و آلودگی	
ترتیبی	تخریب بافت با ارزش و قدیمی در روستاها	
ترتیبی	هماهنگ نبودن بافت کالبدی در روستا	
ترتیبی	بهبود وضعیت جاده‌ها و خدمات روستایی	
ترتیبی	گسترش راه‌های ارتباطی و اتصال روستاها به هم	
ترتیبی	افزایش واحدهای تجاری	تحول در نظام کارکردی
ترتیبی	ساخت مکان‌های اقامتی، تفریحی	
ترتیبی	افزایش خانه‌های دوم گردشگری	

شهرستان رشت در ۴۹ درجه و ۳۶ دقیقه طول شرقی و ۳۷ درجه و ۱۶ دقیقه عرض شمالی واقع شده و فاصله آن از تهران ۳۲۵ کیلومتر می‌باشد. همچنین شهر رشت با مساحت ۱۳۶ کیلومترمربع در زمینی مسطح و هموار به ارتفاع ۵ متر از سطح آب‌های آزاد قرار دارد، که شامل ۶ بخش (مرکزی، لشت نشاء، خشکبیجار، کوچصفهان، سنگر، خامام)، می‌باشد. در پژوهش حاضر روستاهای ساحلی از جمله (امین آباد، امیربکنده، باغ امیربکنده، چپرپرد، چپرپرد زمان، چونچنان، حاجی بکنده، جفرود بالا، خشک اسطلخ، طالش محله، علی زیبا کنار) به عنوان روستاهای نمونه انتخاب شدند، که روستاهای مورد مطالعه بین مدار ۳۷ درجه و ۲۷ دقیقه و تا ۳۷ درجه و ۲۵ دقیقه عرض شمالی و بین نصف‌النهار ۴۹ درجه ۵۵ دقیقه تا ۴۹ درجه و ۴۰ دقیقه طول شرقی واقع شده‌اند.

شکل ۲. نقشه موقعیت روستاهای ساحلی شهرستان رشت

۵. یافته‌های پژوهش و بحث

۵.۱. بررسی نقش گردشگری در تحولات کالبدی-فضایی روستاهای ساحلی رشت

در راستای بررسی نقش گردشگری در تحولات معماری مسکن روستایی، از آزمون تی تک‌نمونه استفاده شد، به این صورت که عدد (۳) به‌عنوان حد متوسط در نظر گرفته شده است و داده‌ها در هر یک از شاخص‌ها با این عدد سنجیده شده‌اند. قابل ذکر است، متغیر گردشگری به‌عنوان متغیر مستقل و تحولات کالبدی و فضایی به‌عنوان متغیر وابسته در این آزمون مورد بررسی قرار گرفته شد، همچنین تحولات مطرح شده در بعد کالبدی-فضایی به‌صورت مثبت و منفی مطرح شده است. بر این اساس مطابق آزمون تی تک‌نمونه‌ای، در صورتی که میانگین به‌دست آمده در شاخص مثبت بالاتر از حد متوسط عدد (۳) باشد، روستاهای مورد مطالعه شاهد تحولات مثبت کالبدی-فضایی در این شاخص می‌باشند، و در صورتی که میانگین به‌دست آمده در شاخص‌های منفی بالاتر از حد متوسط عدد (۳) باشد، گویای تحولات منفی کالبدی-فضایی در روستاها می‌باشد.

جدول ۲. سنجش میزان تأثیر گردشگری در تحولات معماری مسکن روستایی

شاخص	میانگین	T	معناداری (۲ دامنه)	فاصل اطمینان تفاوت ۰/۹۵ بالا	پایین
تحول در ساخت و ساز و معماری	۳/۴۳	۲۲/۴۴۵	۰/۰۰۰	۳/۵۴	۳/۲۲
تغییر و بهبود ساختمان‌ها و بهره‌گیری از مصالح بادوام	۳/۴۴	۲۲/۴۴۶	۰/۰۰۰	۳/۵۵	۳/۲۳
افزایش هزینه ساخت مسکن با مصالح و معماری جدید	۳/۴۵	۲۲/۴۴۷	۰/۰۰۰	۳/۵۶	۳/۲۲۴
مقاوم سازی خانه‌های دوم گردشگری	۳/۵۱	۲۲/۴۵۰	۰/۰۰۰	۳/۶۳	۳/۵۱
تغییر یا حذف مکان‌های معیشتی اهالی روستا	۳/۰۰	۲۲/۴۳۱	۰/۰۰۰	۳/۱۰	۳/۸۹
تغییر الگوی مسکن روستایی	۳/۱۳	۲۲/۲۳۱	۰/۰۰۰	۳/۲۳	۳/۰۱
افزایش تعداد طبقات ساختمان‌ها	۳/۳۳	۲۲/۳۴۵	۰/۰۰۰	۳/۴۵	۳/۲۲
تحولات ساختار اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی	۳/۲۵	۲۲/۳۳۱	۰/۰۰۰	۳/۳۷	۳/۱۳

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

مطابق جدول (۲)، در تحولات معماری مسکن روستایی، شاخص‌های: (تحول در ساخت و ساز معماری با مقدار ۳/۴۳، تغییر و بهبود ساختمان‌ها و بهره‌گیری از مصالح بادوام با مقدار ۳/۴۴، افزایش هزینه ساخت مسکن با مصالح و معماری جدید با ۳/۴۵، مقاوم‌سازی خانه‌های دوم گردشگری با مقدار ۳/۵۱، تغییر یا حذف مکان‌های معیشتی اهالی روستا با مقدار ۳/۰۰، تغییر الگوی مسکن روستایی با مقدار ۳/۱۳، افزایش تعداد طبقات ساختمان‌ها با مقدار ۳/۳۳، تحولات ساختار اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی با مقدار ۳/۲۵)، گویای تأثیر زیاد گردشگری بر تحولات مثبت و منفی معماری مسکن روستاهای ساحلی شهرستان رشت می‌باشد.

جدول ۳. سنجش میزان تأثیر گردشگری در تحولات تغییر در بافت و نظام کالبد روستاهای ساحلی

شاخص	میانگین	T	معناداری (۲ دامنه)	فاصل اطمینان تفاوت ۰/۹۵	
				بالا	پایین
تغییر در نظام محله بندی	۳/۸۹	۲۲/۴۵۸	۰/۰۰۰	۳/۹۶	۳/۷۸
تخریب باغ‌ها و زمین‌های کشاورزی	۳/۲۱	۲۲/۴۵۶	۰/۰۰۰	۳/۴۳	۳/۱۱
تغییر در کاربری زمین‌های روستایی	۳/۵۶	۲۲/۴۵۹	۰/۰۰۰	۳/۷۵	۳/۶۱
کاهش زمین‌های متروک و بی استفاده مانده روستا	۳/۳۳	۲۲/۳۴۱	۰/۰۰۰	۳/۴۳	۳/۲۱
دخل و تصرف در مراتع و زمین‌های ملی	۳/۵۴	۲۲/۴۵۳	۰/۰۰۰	۳/۶۶	۳/۴۳
تغییر در بافت سنتی مسکن ساکنان روستاهای ساحلی	۳/۵۰	۲۲/۴۱۱	۰/۰۰۰	۳/۶۷	۳/۴۳
ساخت خانه‌ها در حریم رودخانه‌ها و آلودگی	۳/۱۴	۲۲/۲۲۳	۰/۰۰۰	۳/۳۳	۳/۰۰
تخریب بافت با ارزش و قدیمی در روستاها	۳/۴۱	۲۲/۴۱۱	۰/۰۰۰	۳/۵۱	۳/۲۱
همانگ نبودن بافت کالبدی در روستا	۳/۳۵	۲۲/۳۶۷	۰/۰۰۰	۳/۴۵	۳/۲۳

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

مطابق جدول (۴)، در تحولات تغییر در بافت و نظام کالبد روستاهای ساحلی، شاخص‌های: (تغییر در نظام محله‌بندی با مقدار ۳/۸۹، تخریب باغ‌ها و زمین‌های کشاورزی با مقدار ۳/۲۱، تغییر در کاربری زمین‌های روستایی با مقدار ۳/۵۶، کاهش زمین‌های متروک و بی استفاده مانده زمین‌های روستا با مقدار ۳/۳۳، دخل و تصرف در مراتع و زمین‌های ملی با مقدار ۳/۵۴، تغییر در بافت سنتی مسکن ساکنان با مقدار ۳/۵۰، ساخت خانه‌ها در حریم رودخانه‌ها با مقدار ۳/۱۴، تخریب بافت با ارزش و قدیمی در روستاها با مقدار ۳/۴۱، همانگ نبودن بافت کالبدی در روستا با مقدار ۳/۳۵)، گویای تأثیر متوسط رو به زیاد گردشگری در تحولات مثبت و منفی تغییر در بافت و نظام کالبد روستاهای ساحلی شهرستان رشت است.

جدول ۴. سنجش میزان تأثیر گردشگری در تحولات نظام ارتباطی و کارکردی روستاهای ساحلی

شاخص	میانگین	T	معناداری (۲ دامنه)	فاصل اطمینان تفاوت ۰/۹۵	
				بالا	پایین
بهبود وضعیت جاده‌ها و خدمات روستایی	۳/۷۸	۲۲/۵۵۶	۰/۰۰۰	۳/۸۸	۳/۶۶
گسترش راه‌های ارتباطی و اتصال روستاها به هم	۳/۶۵	۲۲/۵۱۳	۰/۰۰۰	۳/۷۶	۳/۵۶
تغییر معابر در نظام محلات	۳/۴۴	۲۲/۴۴۶	۰/۰۰۰	۳/۵۵	۳/۲۳
افزایش واحدهای تجاری	۳/۵۵	۲۲/۵۵۱	۰/۰۰۰	۳/۶۷	۳/۴۵
ساخت مکان‌های اقامتی، تفریحی	۳/۶۷	۲۲/۶۱۱	۰/۰۰۰	۳/۷۸	۳/۵۶
افزایش خانه‌های دوم گردشگری	۳/۵۱	۲۲/۴۴۶	۰/۰۰۰	۳/۶۷	۳/۴۴

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

همانطور که از جدول (۴)، ملاحظه می‌گردد، در تحولات نظام ارتباطی، شاخص‌های: (بهبود وضعیت جاده‌ها و خدمات روستایی با مقدار ۳/۷۸، گسترش راه‌های ارتباطی و اتصال روستاها به هم با مقدار ۳/۶۵، تغییر معابر در نظام محلات با مقدار ۳/۴۴) و در تحول نظام کارکردی، شاخص‌های (افزایش واحدهای تجاری با مقدار ۳/۵۵، ساخت مکان‌های اقامتی، تفریحی با مقدار ۳/۶۷، افزایش خانه‌های دوم گردشگری با مقدار ۳/۵۱)، گویای تاثیر متوسط رو به زیاد گردشگری در تحولات نظام ارتباطی و کارکردی روستاهای ساحلی شهرستان رشت است.

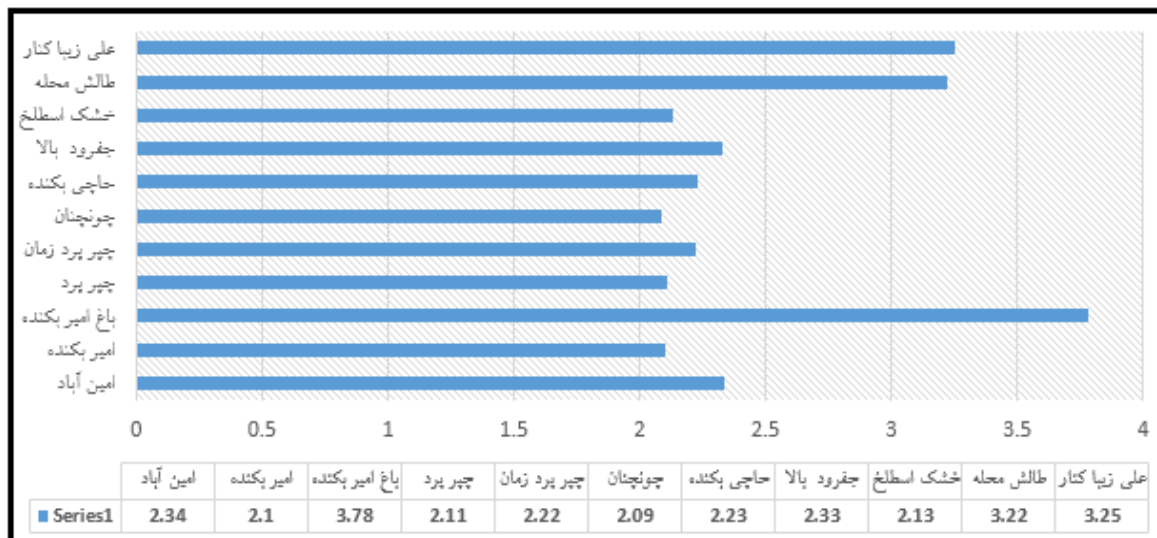
۵.۲. وضعیت مقایسه تطبیقی تحولات کالبدی-فضایی در روستاهای ساحلی شهرستان رشت

در ادامه نیز به منظور بررسی وضعیت تطبیقی تحولات کالبدی-فضایی در روستاهای ساحلی شهرستان رشت و همچنین محاسبه تفاوت میزان اثرات گردشگری در تحولات کالبدی-فضایی از آزمون‌های تعقیبی (Post Hoc)، و (Tukey HSD)، استفاده شد. در این زمینه هر یک از اثرات گردشگری با توجه به سطح معناداری و میانگین‌های به دست آمده، در سه تاثیر کم (طبقه اول)، تاثیر متوسط (طبقه دوم)، و تاثیر زیاد (طبقه سوم)، دسته‌بندی شدند. برای رسیدن به پاسخ این سؤال، ابتدا به بررسی هر یک از تحولات کالبدی-فضایی سنجیده شد. در ادامه نیز به بررسی اثرات گردشگری در تحولات کالبدی-فضایی در روستاهای ساحلی پرداخته شد.

جدول ۵. وضعیت اثرات گردشگری در تحولات معماری مساکن روستایی و تحلیل فضایی روستاها

ردیف	نام روستا	میزان تحولات معماری مساکن روستایی	تحلیل فضایی روستاها با تأکید بر تحولات با منظر گردشگری		
			طبقه اول	طبقه دوم	طبقه سوم
۱	امین آباد	متوسط رو به زیاد	-	۲/۳۴	-
۲	امیر بکنده		-	۲/۱۰	-
۳	باغ امیر بکنده		-	-	۳/۷۸
۴	چپر پرد		-	۲/۱۱	-
۵	چپر پرد زمان		-	۲/۲۲	-
۶	چونچنان		-	۲/۰۹	-
۷	حاجی بکنده		-	۲/۲۳	-
۸	جفرود بالا		-	۲/۳۳	-
۹	خشک اسطلخ		-	۲/۱۳	-
۱۰	طالش محله		-	-	۳/۲۲
۱۱	علی زیبا کنار		-	-	۳/۲۵

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

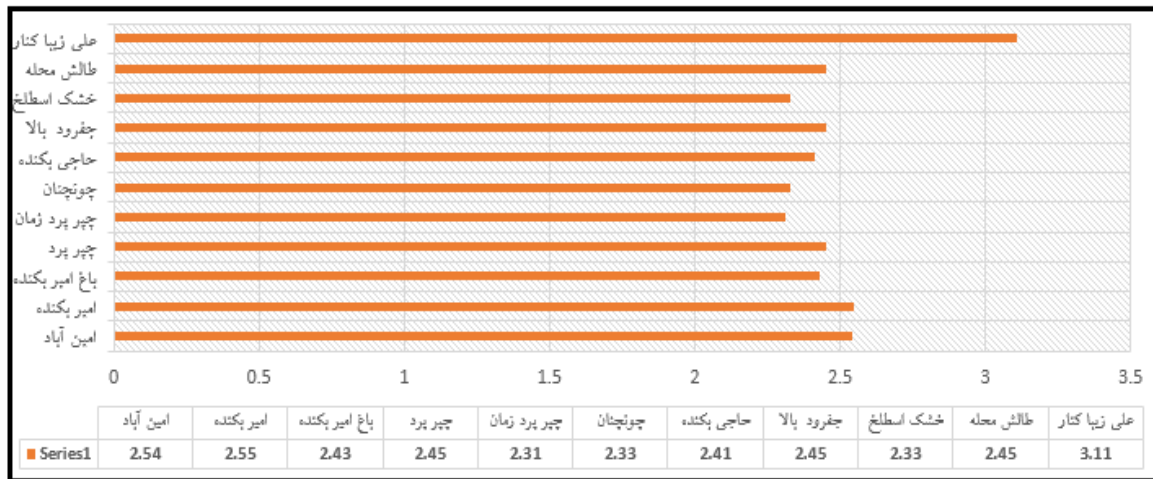
شکل ۳. نمودار تحلیل فضایی روستاهای ساحلی شهرستان رشت با تأکید بر تحولات معماری مسکن روستایی با منظر گردشگری (منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰)

مطابق جدول (۵) و شکل (۳)، میزان تحول معماری مسکن روستایی با تأکید بر گردشگری متوسط رو به زیاد است، و از بین روستاهای ساحلی باغ امیر بکنده با مقدار ۳/۷۸، طلش محله با مقدار ۳/۲۲، علی زیبا کنار با مقدار ۳/۲۵، در طبقه سوم (تاثیر زیاد)، بیشترین میزان تاثیرپذیری را از گردشگری به خود اختصاص داده‌اند، و سایر روستاها امین آباد با مقدار ۲/۳۴، امیر بکنده با مقدار ۲/۱۰، چپر پرد با مقدار ۲/۱۱، چپر پرد زمان با مقدار ۲/۲۲، چونچنان با مقدار ۲/۰۹، حاجی بکنده با مقدار ۲/۲۳، جفرود بالا با مقدار ۲/۳۳، خشک اسطخ با مقدار ۲/۱۳، در گروه طبقه دوم (تاثیر متوسط) را با تأکید بر گردشگری شامل شدند.

جدول ۶. وضعیت اثرات گردشگری در تحولات تغییر در بافت و نظام کالبد روستاهای ساحلی و تحلیل فضایی روستاها

ردیف	نام روستا	میزان تحولات تغییر در بافت و نظام کالبد	تحلیل فضایی روستاها با تأکید بر تحولات با منظر گردشگری		
			طبقه سوم	طبقه دوم	طبقه اول
۱	امین آباد	متوسط رو به زیاد	-	۲/۵۴	-
۲	امیر بکنده		-	۲/۵۵	-
۳	باغ امیر بکنده		-	۲/۴۳	-
۴	چپر پرد		-	۲/۴۵	-
۵	چپر پرد زمان		-	۲/۳۱	-
۶	چونچنان		-	۲/۳۳	-
۷	حاجی بکنده		-	۲/۴۱	-
۸	جفرود بالا		-	۲/۴۵	-
۹	خشک اسطخ		-	۲/۳۳	-
۱۰	طلش محله		-	۲/۴۵	-
۱۱	علی زیبا کنار		-	-	۳/۱۱

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

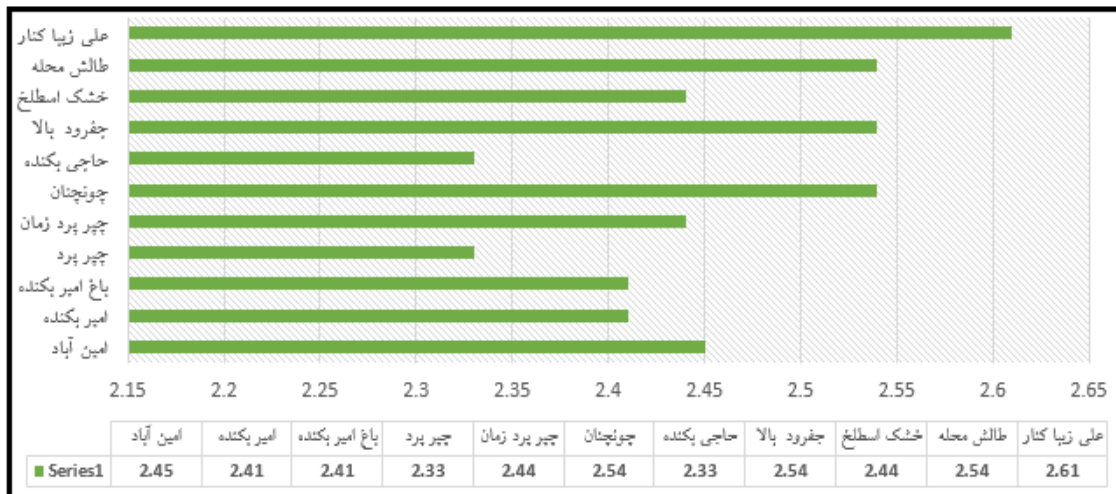
شکل ۴. نمودار تحلیل فضایی روستاهای ساحلی شهرستان رشت با تأکید بر تحولات تغییر در بافت و نظام کالبدی با منظر گردشگری (منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰)

همانطور که نتایج در جدول (۶) و شکل (۴) نشان داد، میزان تحول تغییر در بافت و نظام کالبدی روستاها با تأکید بر گردشگری متوسط رو به زیاد است، و از بین روستاهای ساحلی، روستای علی زیبا کنار با مقدار ۳/۱۱، بیشترین میزان تأثیرپذیری را از گردشگری به خود اختصاص داده‌اند، و سایر روستاها از جمله: امین‌آباد با مقدار ۲/۵۴، امیربکنده با مقدار ۲/۵۵، باغ‌امیربکنده با مقدار ۲/۴۳، چپر پرد با مقدار ۲/۴۵، چپر پرد زمان با مقدار ۲/۳۱، چونچنان با مقدار ۲/۳۳، حاجی بکنده با مقدار ۲/۴۱، جفرود بالا با مقدار ۲/۴۵، خشک اسطوخ با مقدار ۲/۳۳، طالش محله با مقدار ۲/۴۵، در گروه طبقه دوم (تأثیر متوسط) را با تأکید بر گردشگری شامل شدند.

جدول ۷. وضعیت اثرات گردشگری در تحولات نظام ارتباطی و کارکردی و تحلیل فضایی روستاها

ردیف	نام روستا	میزان تحولات نظام ارتباطی و کارکردی	تحلیل فضایی روستاها با تأکید بر تحولات با منظر گردشگری		
			طبقه اول	طبقه دوم	طبقه سوم
۱	امین آباد	متوسط رو به زیاد	-	۲/۴۵	-
۲	امیر بکنده		-	۲/۴۱	-
۳	باغ امیر بکنده		-	۲/۴۱	-
۴	چپر پرد		-	۲/۳۳	-
۵	چپر پرد زمان		-	۲/۴۴	-
۶	چونچنان		-	۲/۵۴	-
۷	حاجی بکنده		-	۲/۳۳	-
۸	جفرود بالا		-	۲/۵۴	-
۹	خشک اسطوخ		-	۲/۴۴	-
۱۰	طالش محله		-	۲/۵۴	-
۱۱	علی زیبا کنار		-	۲/۶۱	-

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

شکل ۵. نمودار تحلیل فضایی روستاهای ساحلی شهرستان رشت با تأکید بر تحولات نظام ارتباطی و کارکردی با منظر گردشگری (منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰)

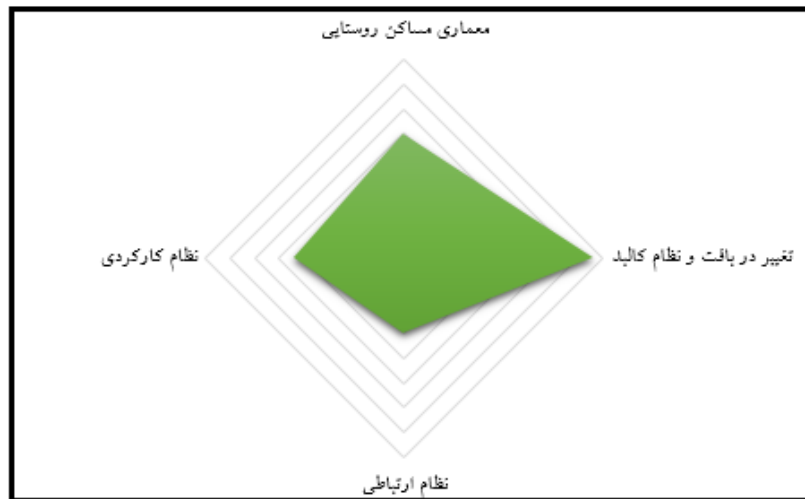
مطابق جدول (۷) و شکل (۵)، میزان تحولات نظام ارتباطی و کارکردی با تأکید بر گردشگری متوسط رو به زیاد است، همچنین مطابق نتایج به دست آمده تمامی روستاها از جمله: امین آباد با مقدار ۲/۴۵، امیر بکنده با مقدار ۲/۴۱، باغ امیر بکنده با مقدار ۲/۴۱، چپر برد با مقدار ۲/۳۳، چپر برد زمان با مقدار ۲/۴۴، چونچنان با مقدار ۲/۵۴، حاجی بکنده با مقدار ۲/۳۳، جفرود بالا با مقدار ۲/۵۴، خشک اسطوخ با مقدار ۲/۴۴، طالش محله با مقدار ۲/۵۴، علی زیبا کنار با مقدار ۲/۶۱، در گروه طبقه دوم (تاثیر متوسط) را با تأکید بر گردشگری شامل شدند.

۳.۵. بررسی میزان تأثیرپذیری هر یک از تحولات کالبدی-فضایی از گردشگری و ارتباط بین هر یک از آنها بر اساس نتایج به دست آمده از آزمون‌های تعقیبی (Post Hoc)، و (Tukey HSD)، دو نکته حائز اهمیت است: در وهله اول: تحولات کالبدی-فضایی به صورت کیفی (متوسط رو به زیاد) تعریف شده است، در این راستا در ادامه پژوهش لازم است به منظور رتبه‌بندی دقیق‌تر تحولات کالبدی-فضایی از مدل (FARAS)، استفاده شده است. در وهله دوم: نتایج رتبه‌بندی تحلیل فضایی روستاهای ساحلی شهرستان رشت بر اساس تحولات مطرح شده، گویای همبستگی بین تحولات کالبدی-فضایی می‌باشد، که پس از تعیین رتبه‌بندی تحولات به ارتباط بین آنها پرداخته شده است.

جدول ۸. رتبه‌بندی تحولات کالبدی-فضایی

	نظام ارتباطی			تغییر در بافت و نظام کالبد			نظام کارکردی			معماری مسکن روستایی		
	α	β	γ	α	β	γ	α	β	γ	α	β	γ
⊗S	۰,۱۷۰	۰,۱۹۰	۰,۱۸۸	۰,۱۸۷	۰,۲۱۳	۰,۱۹۰	۰,۲۰۰	۰,۱۷۷	۰,۱۷۸	۰,۲۰۰	۰,۱۹۰	۰,۱۹۰
		۰,۲۰۰	۰,۲۰۰		۰,۱۹۷			۰,۲۰۰			۰,۲۰۰	۰,۲۰۰
			۰,۳۹۰		۰,۳۹۷			۰,۴۰۰				۰,۳۹۰

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

شکل ۶. نمودار رتبه‌بندی تحولات کالبدی-فضایی در روستاهای شهرستان رشت (منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰)

همانطور که نتایج مدل آراس فازی نشان داد، به ترتیب: تحولات تغییر در بافت و کالبد روستا با مقدار وزن ۰/۴۱۳، معماری مسکن روستایی با مقدار وزن ۰/۴۰۰، تغییرات در نظام کارکردی با مقدار وزن ۰/۳۹۷، تغییرات در نظام ارتباطی با مقدار وزن ۰/۳۹۰، بیشترین و کمترین میزان تاثیرپذیری را از گردشگری در روستاهای ساحلی شهرستان رشت به خود اختصاص داده‌اند. در ادامه نیز، برای برخورداری از سطح تغییرات کالبدی-فضایی در روستاهای ساحلی شهرستان رشت، لازم است با جهت هم‌افزایی عملکردی در راستای تحقق گردشگری پایدار و با لحاظ دیدگاه سیستمی، همبستگی تحولات نیز مورد بررسی و مطالعه قرار گیرد. در این راستا نتایج به دست آمده از برقراری همبستگی نشان داد که سطح معناداری در تمام تحولات کالبدی-فضایی کمتر از ۰/۰۵ است که مورد تایید می‌باشد، همچنین رابطه بین تحولات مطرح شده، از نظر شدت همبستگی بسیار قوی است به طوری که در این تحولات رابطه هر تحول با خودش عدد ۱ است.

جدول ۹. همبستگی بین تحولات کالبدی-فضایی

تغییر در نظام ارتباطی	تغییر در بافت و نظام کالبدی	تغییر در نظام کارکردی	معماری مسکن روستایی	تحولات کالبدی-فضایی
۰/۴۱۱	۰/۳۶۷	۰/۳۸۹		R
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰		Sig
۰/۴۱۱	۰/۳۵۶		۰/۳۲۱	R
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰		۰/۰۰۰	Sig
۰/۴۱۲		۰/۳۷۸	۰/۳۴۵	R
۰/۰۰۰		۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	Sig
	۰/۳۷۶	۰/۳۷۷	۰/۳۴۲	R
	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	Sig

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

رابطه همبستگی بین تحولات نشان داد، که گردشگری به عنوان یک صنعت و فعالیت پایه در سکونتگاه‌های روستایی است که تاثیر آن در هر یک از تحولات کالبدی-فضایی مطرح شده در گرو دیگر تحولات می‌باشد.

۶. نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی تحلیلی فضایی تحولات کالبدی-فضایی سکونتگاه‌های روستایی با منظر گردشگری در روستاهای ساحلی شهرستان رشت انجام گرفته است. در ابتدا به منظور تحلیل فضایی تحولات مطرح شده در روستاهای ساحلی شهرستان رشت، به بررسی ارتباط بین گردشگری و تحولات کالبدی-فضایی پرداخته شد. نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای نشان داد گردشگری در تحولات (معماری مسکن روستایی، تغییر در بافت و نظام کالبدی، تغییر در نظام کارکردی و تغییر در نظام ارتباطی)، تأثیر زیادی داشته است. یکی از مهم‌ترین تحولات در روستاهای ساحلی شهرستان رشت، تغییر در نظام کارکردی است. گردشگری به‌عنوان یک عامل اقتصادی عمده و بسیار تأثیرگذار در سال‌های اخیر در روستاهای ساحلی مورد توجه قرار گرفته و موجب توسعه اقتصادی در این روستاها شده است. گردشگری روستایی در واقع به‌عنوان فرایندی در زمینه بهبود و رشد اقتصادی محسوب شده، و از آنجایی که به لحاظ محدودیت فعالیت‌ها در روستاهای ساحلی، درآمدهای مشاغل روستایی کفاف زندگی روستاییان نیست، بنابراین ایجاد انواع فعالیت‌های گردشگری در این روستاها با توجه به ظرفیت‌های موجود در آنها، باعث به‌وجود آمدن مشاغل مختلف و ایجاد اقتصاد تلفیقی در نواحی روستایی شده است. ساخت و راه‌اندازی هتل‌ها، رستوران‌ها و به‌طور کلی اماکن تفریحی و خانه‌های دوم گردشگری فرصت‌های اشتغال و کسب و کار را برای ساکنین محلی روستاهای ساحلی فراهم کرده، که این خود نیز باعث افزایش درآمد و کاهش بیکاری و فقر شده است. بنابراین تغییر نظام کارکردی در روستاهای ساحلی ناشی از توسعه گردشگری است. تحول دیگر در راستای گردشگری در روستاهای ساحلی این شهرستان، تغییر در معماری مسکن روستایی است. مسکن یکی از پدیده‌های جغرافیایی است که قبل از هر چیز از شرایط طبیعی و انسانی محیط پیرامونی و فعالیت‌های انجام گرفته در آن متأثر می‌شود، بدین معنی که مسکن و در نتیجه رابطه انسان با محیط پیرامون خود، شکل می‌گیرد بر این اساس، برقراری همبستگی بین تغییرات در معماری مسکن و گردشگری نیز به خوبی مشخص است. گردشگری باعث افزایش درآمد مردم در روستاهای ساحلی شده، زیرا پولی که گردشگران در روستاها خرج می‌کنند، درآمد ساکنین محلی را بالا برده و ساکنین نیز با درآمدی که از گردشگری به دست آوردند به حفظ و بهسازی و بازسازی مسکن و محیط‌های گردشگری پذیر پرداختند.

از دیگر تحولات تأثیرپذیر از گردشگری، تغییر در بافت و نظام کالبدی روستاها است، که تغییرات قیمت زمین و افزایش بی‌برنامه زمین‌های روستایی ناشی از این امر است. در روستای امین آباد به طور نمونه در سال ۱۳۸۷ قیمت زمین زراعی ۲۰۰۰۰ تومان بوده در حالی که در سال ۱۳۹۷ به دو میلیون تومان افزایش قیمت داشته است، و این رقم در روستاهای حاجی بکنده و زیباکنار به سه میلیون تومان نیز افزایش یافته است. همچنین قابل ذکر است، تغییرات کاربری اراضی در سال‌های اخیر دارای تغییرات چشم‌گیری بوده به طوری که از میزان اراضی کشاورزی کاسته شده است، و به مرور منجر به تخریب اراضی باغی و کشاورزی شده است. همچنین قابل ذکر است گردشگری بر دخل و تصرف در مراتع و زمین‌های ملی روستاهای ساحلی نیز تأثیر زیادی داشته، که این ناشی از افزایش جمعیت می‌باشد. در واقع گردشگری زمانی که شرایط کسب و کار در روستاها را برای ساکنین محلی فراهم می‌کند، منجر به مهاجرت معکوس (شهر به روستا) می‌گردد، که این امر نیز بر کاهش زمین‌های متروک و بی‌استفاده مانده زمین‌های ساحلی نیز تأثیر زیادی در پی دارد. همچنین از دیگر تأثیرات زیاد گردشگری تغییر در بافت سنتی مسکن ساکنان روستایی است. خانه‌های ساحلی شهرستان رشت به پیروی از پراکندگی مالکیت زمین‌های کشاورزی پراکنده هستند، خانه‌هایی که شامل ساختمان اصلی، باغچه، خزانه برنج، و دیگر ابنیه در ارتباط با کشاورزی، تلمبار، طولیله، مرغدانی، و کتام که هر یک در مناطق مختلف گیلان نیز به نامی خوانده می‌شود، اما در سال‌های اخیر، گردشگری موجب تغییر و تحولات زیادی در مسکن ایجاد کرده است، به طوری که بافت سنتی این مسکن تغییر کرده است. همچنین مطابق نتایج به دست آمده یکی دیگر از موارد تأثیرپذیر از گردشگری؛ ساخت خانه‌ها در حریم رودخانه است. روستاهای سواحل شهرستان رشت به دلیل برخوردار بودن از عوامل مساعد طبیعی و آب و هوایی و همچنین سهولت دسترسی به تهران و سایر نواحی پرجمعیت ایران، شرایط برخوردار بودن از امکانات رفاهی و خدماتی و تاسیسات تفریحی، یکی از مساعدترین نواحی پرجمعیت ایران برای توسعه گردشگری محسوب می‌گردند، در این راستا این امر موجب تخلفاتی در این روستاها گردیده است که می‌توان به ساخت و ساز مسکن و ویلا در کنار حریم رودخانه اشاره نمود.

از تحولات دیگر تأثیرپذیر از گردشگری، تحول در نظام ارتباطی است. در واقع گردشگری روستایی در روستاهای ساحلی شهرستان رشت توانسته از تولیدات محلی و صنایع دستی حمایت کرده، و همچنین به کشاورزان و صاحبان هنر کمک کرده که محصولات خودشان را به صورت مستقیم و بدون واسطه به دست مصرف کنندگان برسانند، که این منجر به ایجاد انگیزه بیشتر و نیز درآمدزایی برای اهالی روستاها شده است، که این درآمدزایی نیز موجب بهبود وضعیت مسکن روستاییان، وضعیت واحدهای اقامتی، بهبود راههای ارتباطی و خدمات روستایی شده است. از دیگر تحولات در نظام ارتباطی، تغییرات ساختار شبکه معابر است. میزان افزایش کمی شبکه راه‌ها بین ۰ تا ۱۲ کیلومتر متغیر است، با توسعه خانه‌های دوم گردشگری، شکل‌گیری راه‌ها با عرض محدود ۴ الی ۶ متر رشد بیشتری داشته است. به عنوان مثال، در بین روستاهای مورد مطالعه، روستای علی آباد زیباکنار از ۷ کیلومتر به ۱۹ کیلومتر افزایش داشته است، در حالی که در بسیاری از روستاها میزان افزایش بین ۲ تا ۱۳ کیلومتر بوده و در برخی از روستاها با افزایش همراه نبوده است.

در ادامه نیز پس از بررسی ارتباط معنادار و مثبت بین گردشگری و تحولات کالبدی-فضایی، به تحلیل فضایی روستاهای ساحلی پرداخته شد، در تحولات معماری مسکن روستایی، از بین روستاهای ساحلی باغ امیربکنده، طالش محله، علی زیبا کنار در طبقه سوم (تأثیر زیاد)، بیشترین میزان تأثیرپذیری را از گردشگری به خود اختصاص داده‌اند، و سایر روستاها در گروه طبقه دوم (تأثیر متوسط) را با تأکید بر گردشگری شامل شدند. در تحولات تغییر در بافت و نظام کالبدی روستاها، از بین روستاهای مورد مطالعه، روستای علی زیبا کنار بیشترین میزان تأثیرپذیری را از گردشگری به خود اختصاص داده‌اند، و سایر روستاها در گروه طبقه دوم (تأثیر متوسط) را با تأکید بر گردشگری شامل شدند. همچنین در تحولات نظام ارتباطی و کارکردی تمامی روستاها در گروه طبقه دوم (تأثیر متوسط) را با تأکید بر گردشگری شامل شدند. نتایج تحلیل فضایی تحولات در سکونتگاه‌های روستایی نشان داد بین تحولات مطرح شده همبستگی وجود دارد، در این راستا برای اطمینان بیشتر از آزمون همبستگی استفاده شد، که نتایج آزمون نشان داد، رابطه همبستگی بین تحولات نشان داد، که گردشگری به‌عنوان یک صنعت و فعالیت پایه در سکونتگاه‌های روستایی است که تأثیر آن در هر یک از تحولات کالبدی-فضایی مطرح شده در گروه دیگر تحولات می‌باشد.

همچنین نتایج رتبه‌بندی تحولات (میزان تأثیرپذیری‌شان از گردشگری) با استفاده از مدل آراس فازی نشان داد، تحولات تغییر در بافت و کالبد روستا با مقدار وزن ۰/۴۱۳، معماری مسکن روستایی با مقدار وزن ۰/۴۰۰، تغییرات در نظام کارکردی با مقدار وزن ۰/۳۹۷، تغییرات در نظام ارتباطی با مقدار وزن ۰/۳۹۰، بیشترین و کمترین میزان تأثیرپذیری را از گردشگری در روستاهای ساحلی شهرستان رشت به خود اختصاص داده‌اند. بنابراین مطابق مبانی نظری و نظریه انبوه‌گرایی، در روستاهای مورد مطالعه شاهد این واقعیت هستیم که به اثرات منفی گردشگری توجه کمتری توجه شده و بیشترین بهره‌برداری از منابع و به عبارت دیگر تحولات کالبدی-فضایی منفی را سبب شده است.

در نهایت نتایج تحقیق با مطالعات: جعفری و حاتمی‌شاه خالی، ۱۳۹۵، لطفی نیا و آمار، ۱۳۹۷، جوان و همکاران، ۱۳۹۸، رضایی، ۱۳۹۹، مبنی بر اینکه گردشگری بر گسترش خانه‌های دوم، تغییر کاربری اراضی از کشاورزی به مسکونی و تجاری، کاهش فعالیت‌های کشاورزی، رونق فعالیت گردشگری و ایجاد فعالیت‌های اقتصاد جدید در بخش خدمات، همخوانی و مطابقت دارد. از سوی دیگر در سطح خارجی با مطالعات: نونا و همکاران، ۲۰۱۹ مبنی بر اینکه گردشگری در تغییر کاربری اراضی تأثیر زیاد داشته، و همچنین با مطالعه یانگ و همکاران در سال ۲۰۲۲؛ مبنی بر اینکه گردشگری بیشتر فضاهای تولیدی روستایی را به فضای مصرفی تبدیل کرده است، همخوانی و مطابقت دارد. در انتها نیز در راستای نتایج به‌دست آمده راهکارهای ذیل پیشنهاد شد:

- با توجه به نقش گردشگری در گسترش خانه‌های دوم در روستاهای مورد مطالعه به ویژه از نظر تخریب چشم‌انداز روستاها: با تأکید به آسیب‌پذیر بودن محیط روستاها لازم است رشد و گسترش این پدیده در چارچوب برنامه‌ریزی و مدیریت درست صورت گیرد تا ضمن تامین فضای فراغتی برای گردشگران، بهره‌مندی اقتصادی و اجتماعی روستاییان به منزله جامعه میزبان افزایش یابد و پیامدهای منفی این پدیده به کمترین حد برسد.
- همچنین با توجه به اینکه شوراها و دهیاران در مدیریت روستایی نقش با اهمیتی دارند، با اعطای امتیازات بیشتر به آنان در زمینه حفاظت از منابع روستا از تغییرات بی‌رویه و آسیب به منابع حیاتی در بعد کالبدی-فضایی در روستاها جلوگیری شود.

سپاسگزاری

ما از همه افرادی که در مشاوره علمی این مقاله مشارکت داشتند، سپاسگزاریم.

منابع

- اسماعیل‌زاده، حسن؛ صرافی، مظفر و توکلی‌نیا، جمیله (۱۳۹۰). تحلیلی بر رویکردهای توسعه گردشگری در اجتماعات محلی. *علوم محیطی*، ۲۹(۲)، صص. ۱۱۹-۱۴۲.
- جعفری، حمید و حاتمی‌شاه، سیده محدثه (۱۳۹۵). نقش گردشگری در تحولات کالبدی-کارکردی سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: روستاهای بخش مرکزی-شهرستان لاهیجان). *فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۶(۲۳).
- جوان، فرهاد؛ افراخته، حسن و ریاحی، وحید (۱۳۹۸). تحلیل فضایی اثرات گردشگری بر تحولات کالبدی سکونتگاه‌های روستایی شهرستان رضوانشهر. *نشریه علمی-پژوهشی برنامه‌ریزی توسعه کالبدی*، ۴(۱)، صص. ۵۷-۷۰.
- جوانشیری، مهدی؛ عنابستانی، علی‌اکبر و سجاسی‌قیداری، حمدالله (۱۳۹۸). بررسی عوامل موثر بر تحولات کالبدی-فضایی سکونتگاه‌های روستایی مجموعه شهری مشهد. *مجله جغرافیا و توسعه فضای شهری*، ۶(۲)، صص. ۱۷-۴۷.
- رضایی، فهیمه (۱۳۹۹). بررسی نقش گردشگری روستایی بر کالبدی سکونتگاه‌های روستایی. *جغرافیا و روابط انسانی*، ۳(۳).
- زال، محمدحسن؛ تبریزی، نازنین و میرزایی، روزبه (۱۳۹۵). میراث روستایی و توسعه گردشگری فرهنگی در روستاهای تاریخی (مطالعه موردی: روستای باستانی اسک در آمل). *دومین همایش ملی توسعه پایدار فضایی در سواحل دریای خزر*.
- زالی، نادر و اسماعیل‌زاده، یعقوب (۱۳۹۴). قابلیت‌سنجی توسعه گردشگری با رویکرد توسعه پایدار در شهر مرزی ارومیه. *مجله جغرافیا و آمایش شهری-منطقه‌ای*، ۵(۱۴)، صص. ۸۹-۱۰۴.
- شاهمرادی، صفورا؛ شاطریان، محسن و غلامی بيمرغ، یونس (۱۳۹۵). تحلیل اثرات فضایی مجموعه گردشگری سازمان عمران زاینده‌رود بر شهر چادگان. *پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه کاشان. دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی*.
- شریف‌زاده، ابوالقاسم و مرا نژادی، همایون (۱۳۸۱). توسعه پایدار و توریسم روستایی. *مجله جهاد*، ۲۲(۲۵۱-۲۵۰)، صص. ۵۲-۶۳.
- شفیعی، زاهد؛ فیروزه، فرخیان؛ رجبی، محمدعلی و موغلی، مرضیه (۱۳۹۵). گردشگری پایدار از تئوری تا تحقق: یک رویکرد انتقادی. *نشریه جغرافیا*، ۱۴(۴۹)، صص. ۱۵۳-۱۷۱.
- صالحی، صادق و حسن‌پور، محمود (۱۳۹۰). *برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری (نگرشی کاربردی به برنامه‌ریزی و بازاریابی گردشگری)*. انتشارات دانشگاه مازندران.
- عطارزاده، ابراهیم و محمودی زرنندی، مهنا. (۱۳۹۶). بررسی چگونگی تأثیر طراحی محیطی بومی بر گردشگری روستای (نمونه موردی: منطقه ارس. *پژوهش در علوم، مهندسی و فناوری*، ۳(۳)، صص. ۱۸-۳۵.
- قربانی، رسول؛ زادولی، فاطمه و زادولی خواجه، شاهرخ (۱۳۹۳). ارزیابی اثرات منفی توسعه گردشگری بر روستاهای جاذب گردشگر (نمونه موردی: روستای کندوان-شهرستان ساکو). *برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۴(۱۵)، صص. ۱۰۳-۱۱۸.
- کاظمی، مهدی (۱۳۹۰). *مدیریت گردشگری*. انتشارات سمت: تهران.
- کشوردوست، مانا و آمار، تیمور (۱۳۹۹). آسیب‌شناسی کالبدی-فضایی توسعه گردشگری در روستاهای ساحلی (مطالعه موردی: شهرستان رشت). *مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*. پیاپی ۵۳.
- گازا، مریم؛ مولائی هاشجین، نصرالله؛ پوررمضان، عیسی و افشاری آزاد، محمدرضا (۱۴۰۰). تبیین نقش گردشگری در پایداری کالبدی و نهادی روستاها (شهرستان آمل-استان مازندران). *نشریه علمی مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۴(۱۶)، صص. ۶۳۸-۶۹۶.
- لطفی‌نیا، محمدتقی و آمار، تیمور (۱۳۹۷). تحلیل نقش گردشگری خانه‌های دوم در تحولات کالبدی-فضایی روستاهای هدف گردشگری شرق استان گیلان در دهه اخیر. *جغرافیا (فصلنامه علمی-پژوهشی و بین‌المللی انجمن جغرافیای ایران)*، ۱۶(۵۶)، صص. ۱۲۲-۱۳۷.
- محمدی، محمد؛ مهربانی، علی‌اکبر؛ قربانی، مهدی و خراسانی، محمد امین (۱۳۹۱). نیروهای انسانی موثر بر تغییرات کاربری اراضی در حاشیه مناطق روستایی (نمونه موردی: روستاهای آلکله و سی بن - شهرستان تنکابن). *نشریه جغرافیا*، ۱۰(۳۵)، صص. ۲۷۹-۲۹۸.
- تلفر، دیوید جی و شارپلی، ریچارد (۱۳۹۷). *برنامه‌ریزی توسعه گردشگری در کشورهای در حال توسعه*. ترجمه از حمید زرغام، زهرا نکویی، نیلوفر عباسپور، مسلم شجاعی. انتشارات مهکامه: تهران.
- Adeyinka-Ojo, S. F., Khoo-Lattimorea, C., and Nair, V. (2014). A Framework for Rural Tourism Destination Management and Marketing Organizations. *Social and Behavioral Sciences*, (144), pp. 151-163.
- Alipour, S. H., Doust, F. (2011). On the analysis of the Tourism Economic effects on Rural Areas.
- Anderson, N.B., Bogart, W.T. (2001). The Structure of Sprawl: Identifying and Characterizing Employment

- Centers in Polycentric Metropolitan Areas. *American Journal of Economics and Sociology*, 60(1), pp. 147-169.
- Dashper, K. (2014). *Rural Tourism: An International Perspective*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.
- falak, S.h., Lomay, C.h., and Alvin, Y. (2014). A repositioning strategy for rural tourism in Malaysia, *Procardia _ social and behavior sciences*, 144, pp. 412-415.
- Frocht, I. (2005). A benefit segmentation of tourist in rural areas: a Scottish perspective. *Tourism Management*, 26, pp. 335- 346.
- Holland, J., Dixey, L., and Burian, M. (2003). *Tourism in Poor Rural Areas: Diversifying the roduct and Expanding the Benefits in Rural Uganda and The Czech Republic*, London, UK: ODI, IIED and ICRT.
- Kankara, R. S., Selvan, S. C., Markose, V. J., Rajan, B., and Arockiaraj, S. (2015). Estimation of long and short term shoreline changes along Andhra Pradesh coast using remote sensing and GIS techniques. *Procedia Engineering*, 116(1), pp. 855-862. <https://doi.org/10.1016/j.proeng.2015.08.374>.
- Lai, P., Napal, S.K. (2006). Local perspectives of ecotourism development in Tawushan Nature Reserve, Taiwan. *Journal of Tourism Management*, Vol. 27.
- McClinchey, K. A., Carmichael, B. A. (2010). Countryside capital, Changing rural landscapes, and rural tourism implication in Mennonite country. *Journal of Rural and Community Development*, 5(1), pp. 178-199.
- Sai Priya Nunna, T., Banerjee, A. (2019). Impact of tourism on spatial growth of the destination. See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/339658438>.
- Villanueva-Álvaro, J., Mondéjar-Jiménez, J. and Sáez-Martínez, F. (2017). Rural Tourism: Development, Management and Sustainability in Rural Establishments. *Sustainability*, 9(5), 818.
- Walpole, M.J., Goodwin, H.J. (2000). Local Economic Impacts of Daragon in Indonesia. *Journal of Annals of Tourism Research*, 27(3).
- Wang, L., Yotsumoto, Y. (2018). Conflict in tourism development in rural China. *Tourism Management*, Volume 70, pp. 188-200.
- Wiedmann, F., Salama, A. M., and Thierstein, A. (2012). Urban evolution of the city of Doha: An investigation into the impact of economic transformations on urban structures. *METU Journal of the Faculty of Architecture*, 29(2), pp. 35-61.
- Yang, J., Ma, H., Weng, L. (2022). Transformation of Rural Space under the Impact of Tourism: The Case of Xiamen, China. *Land*, 11, 928. <https://doi.org/10.3390/land11060928>.
- Zhong, L., Jinyang, D., Zengwen, S., Peiyi, D. (2011). Research on Environmental Impacts of Tourism in China: Progress and Prospect. *Journal of Environmental Management*, 92, pp. 2972-2983

References

- Adeyinka-Ojo, S. F., Khoo-Lattimorea, C., and Nair, V. (2014). A Framework for Rural Tourism Destination Management and Marketing Organizations. *Social and Behavioral Sciences*, (144), pp. 151–163.
- Alipour, S. H., Doust, F. (2011). On the analysis of the Tourism Economic effects on Rural Areas.
- Alipour, S. H., Doust, F. (2011). On the analysis of the Tourism Economic effects on Rural Areas.
- Anderson, N.B., Bogart, W.T. (2001). The Structure of Sprawl: Identifying and Characterizing Employment Centers in Polycentric Metropolitan Areas. *American Journal of Economics and Sociology*, 60(1), pp. 147-169.
- Atazadeh, E., Mahmoud Zarandi, M. (2016). Investigating the influence of local environmental design on rural tourism (case example: Aras region). *Research in Science, Engineering and Technology*, 3(3). Pp. 18-35. [In Persian]
- Dashper, K. (2014). *Rural Tourism: An International Perspective*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.
- Esmaeilzadeh, H., Sarrafi, M., and Tavakkoli Nia, J. (2011). Analysing Tourism Development Approaches in Local Communities. *Environmental Sciences*, 9(2), pp. 119-142. [In Persian]
- falak, S.h., Lomay, C.h., and Alvin, Y. (2014). A repositioning strategy for rural tourism in Malaysia, *Procardia _ social and behavior sciences*, 144, pp. 412-415.
- Frocht, I. (2005). A benefit segmentation of tourist in rural areas: a Scottish perspective. *Tourism Management*, 26, pp. 335- 346.
- Gaza, M., Molaei Hashjin, N., pourramzan, E., and afshariadzad, M. (2022). Explaining the Tourism Role in Physical and Institutional stability of villages in Amol county-Mazandaran province. *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 16(4), pp. 683-696. [In Persian]

- Ghorbani, R., Zadoli, F., Zadoli Khajeh, S.h. (2013). Evaluation of the negative effects of tourism development on tourist-attractive villages (case example: Kandavan village-Sakou city). *Regional planning*, 4(15), pp. 103-118. [In Persian]
- Holland, J., Dixey, L., and Burian, M. (2003). *Tourism in Poor Rural Areas: Diversifying the roduct and Expanding the Benefits in Rural Uganda and The Czech Republic*, London, UK: ODI, IIED and ICRT.
- jafari, H., shakhali, M. (2016). Tourism's Role in the Physical and Functional Revolutionize of Rural Settlements (Case Study: Villages in the Central Subarea County of Lahijan). *Regional Planning*, 6(23), pp. 191-200. [In Persian]
- javan, F., Afrakhteh, H., and Riahi, V. (2019). Spatial Analysis of Tourism Effects on Physical Transformations of Rural Settlements in Rezvanshahr County. *Physical Social Planning*, 6(1), pp. 57-70. doi: 10.30473/psp.2019.5831. [In Persian]
- Kankara, R. S., Selvan, S. C., Markose, V. J., Rajan, B., and Arockiaraj, S. (2015). Estimation of long and short term shoreline changes along Andhra Pradesh coast using remote sensing and GIS techniques. *Procedia Engineering*, 116(1), pp. 855-862. <https://doi.org/10.1016/j.proeng.2015.08.374>.
- Kazemi, M. (2018). *Tourism Management*. Samt Publications: Tehran. [In Persian]
- Keshvardoust, M., Amar, T. (2021). Physical - Spatial Pathology of Tourism Development in Coastal Villages (Case Study: Rasht County). *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 15(4), pp. 1085-1102. [In Persian]
- Lai, P., Napal, S.K. (2006). Local perspectives of ecotourism development in Tawushan Nature Reserve, Taiwan. *Journal of Tourism Management*, Vol. 27.
- Lotfinia, M., Amar, T. (2018). Analysis of the role of second home tourism in the physical-spatial developments of the target villages for tourism in the east of Gilan province in the last decade. *Geography*, 16(56), pp. 122-137. [In Persian]
- McClinchey, K. A., Carmichael, B. A. (2010). Countryside capital, Changing rural landscapes, and rural tourism implication in Mennonite country. *Journal of Rural and Community Development*, 5(1), pp. 178-199.
- Mohammadi, M., Mehrabi, A.A., Ghorbani, M., aand Khorasani, M.A. (2013). Human forces affecting land use changes in the outskirts of rural areas (case example: Alkelah and Siban villages - Tankaban County). *Journal of Geography*, 10(35), pp. 279-298. [In Persian]
- Rezaei, F. (2021). THE role of rural tourism on the body of rural settlements. *Geography and Human Relationships*, 3(3), pp. 120-127. [In Persian]
- Sai Priya Nunna, T., Banerjee, A. (2019). Impact of tourism on spatial growth of the destination. See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/339658438>.
- Salehi, S., Hasanpour, M. (2011). *Tourism planning and development (an applied approach to tourism planning and marketing)*, Mazandaran University Publications. [In Persian]
- Shafiee, Z., Farokhian, F., Rajaie, M. A., and Mooghli, M. (2016). Sustainable tourism from theory to realization: a critical approach. *Geography*, 14(49), pp. 152-171. [In Persian]
- Shahmoradi, S., Shatrian, M., Gholami Bimorgh, Y. (2016). Analysis of the spatial effects of the tourism complex of Zayandeh-Rood Development Organization on the city of Chadegan. Master's thesis. Kashan University. Faculty of Agriculture and Natural Resources. [In Persian]
- Sharifzadeh, A., Murad Nejadi, H. (2002). Sustainable development and rural tourism. *Jahad magazine*, 22(251-250), pp. 52-63. [In Persian]
- Telfer, D., R, Sharply. (2012). *Tourism development planning in developing countries*, translated by Zargham bourujei, H, publication mahkame, Tehran. [In Persian]
- Villanueva-Álvaro, J., Mondéjar-Jiménez, J. and Sáez-Martínez, F. (2017). Rural Tourism: Development, Management and Sustainability in Rural Establishments. *Sustainability*, 9(5), 818.
- Walpole, M.J., Goodwin, H.J. (2000). Local Economic Impacts of Daragon in Indonesia. *Journal of Annals of Tourism Research*, 27(3).
- Wang, L., Yotsumoto, Y. (2018). Conflict in tourism development in rural China. *Tourism Management*, Volume 70, pp. 188-200.
- Wiedmann, F., Salama, A. M., and Thierstein, A. (2012). Urban evolution of the city of Doha: An investigation into the impact of economic transformations on urban structures. *METU Journal of the Faculty of Architecture*, 29(2), pp. 35-61.
- Yang, J., Ma, H., Weng, L. (2022). Transformation of Rural Space under the Impact of Tourism: The Case of Xiamen, China. *Land*, 11, 928. <https://doi.org/10.3390/land11060928>.

- Zal, M.H., Tabrizi, N., and Mirzaei, R. (2016). Rural heritage and development of cultural tourism in historical villages (case study: Esk ancient village in Amol). The second national conference on the sustainable development of space on the shores of the Caspian Sea. [In Persian]
- Zali, D. N., Ismaeelzaheh, Y. (2015). Assessment the Capacity of Tourism Development Using Sustainable Development Approach in the Border City of Urmia. *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, 5(14), pp. 89-104. doi: 10.22111/gaij.2015.1915. [In Persian]
- Zhong, L., Jinyang, D., Zengwen, S., Peiyi, D. (2011). Research on Environmental Impacts of Tourism in China: Progress and Prospect. *Journal of Environmental Management*, 92, pp. 2972-2983.

نحوه استناد به این مقاله:

ویشکانی، محمدعلی؛ آمار، تیمور؛ پوررمضان، عیسی و قریشی میناباد، محمدباسط (۱۴۰۲). تحولات کالبدی - فضایی سکونتگاه‌های روستایی با تأکید بر گردشگری (مطالعه موردی: روستاهای ساحلی شهرستان رشت). *مطالعات جغرافیایی نواحی ساحلی*، ۴(۱۵)، صص. ۹۹-۱۱۷.

DOI: 10.22124/GSCAJ.2023.24130.1224

Copyrights:

Copyright for this article are retained by the author(s), with publication rights granted to *Geographical studies of Coastal Areas Journal*. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

